

CATALANA

REVISTA SETMANAL

Any I

Barcelona 16 Juny 1918

Núm. 11

CHOPIN A MALLORCA

CONFERENCIA DONADA ALS "AMICHS DE LA MUSICA"

EN el llibre de passatge del vapor anomenat *El Mallorquin*, — el primer que féu la travessia entre Barcelona y la Illa Daurada, — baix la data del 8 de Novembre de 1838, hi figuren anotats els següents viatgers, sortits d'aquí'l mateix dia a les cinch de la tarda y arribats a la ciutat de Mallorca'l dia 9 a dos quarts de dotze del matí: «Primera classe: Madame Dudevant, casada; M. Maurici, fill séu, menor d'edat; Mlle. Solange, filla seva, menor d'edat; M. Frederich Chopin, artista. — Segona classe: Madame Amelie, cambrera.» Aquest y'ls demés registres del antich paquebot, se conservaven no fa molt en poder d'En Joseph Estada y Coll, difunt Secretari del Ajuntament de Palma y fill del naviler y fundador de l'empresa don Miquel Estada.

El *Mallorquí*, senyors, era una nau de rodes, tota llampant y bonica: un *yacht* d'esbarjo, adquirit a Anglaterra feya cosa de tres anys per inaugurar el servey que des de llavors enllaça Mallorca ab Catalunya y'l reste del continent. Els vostres avis, tal vegada'ls vostres pares el recorden, ò'l recordarien, millor que sota'l séu nom veritable, baix el sobrenom del «Pagès», ab que fou conegut a la Riba per causa del mascaró de proa en figura de pagès mallorquí, vestit a l'ampla segons la moda antiga, de que volgué decorarlo'l patriòtich orgull de sos primers empresaris. En les planes del periòdich barceloní *El Vapor*, que, com sabèu, va recullir, allà per 1833, l'herencia de *El Europeo*, vacant per tot un deceni, — el terrible Deceni, — se presta singularíssima atenció a la novella empresa del vapor de Mallorca. Allà hi he trobat indicacions precioses que no són d'aquest lloch, però que tal volta lliguen la suges-

tió simbòlica del títol adaptat pel diari ab la primera línia fixa de navegació a vapor que va establir-se a Espanya.

Mes, sigui d'axò lo que's vulgui y tornant als viatgers arribats a Palma, diguèm que la persona d'ells que figurava en primer terme y com a cap de l'expedició, portava, entre altres, una lletra de recomanació y crèdit ilimitat que'm permetré llegir textualment. Diu axí:

París, 16 d'Octubre de 1838.

Sres. Canut y Mugnerot, Palma.

Muy señores míos: Madame Jorge Sand, portadora de la presente, es persona de mi más íntima estimación, y pasando a esa Isla cuyo clima le han indicado ser conveniente a la mejor salud de un hijo suyo, me tomo la confianza de recomendarla a ustedes con todo el encarecimiento de mi amistad.

Ruego a ustedes se sirvan procurar-le cuanto le convenga y tengan arbitrio, facilitándole además el dinero que les pidiere, que mediante su recibo, en que deberá expresarse el cambio corriente, yo lo percibiré en ésta.

Para conocimiento de ustedes y evitar los malos efectos de un extravío, pondrá la interesada su firma al pie de la presente; y mediante la fina amistad que ustedes me tienen acreditada, les anticipo mi gratitud por el favor que con esta ocasión espera merecerles, y queda su affmo. seguro servidor q. s. m. b., — *Gaspar Remisa.* — Firma de Mme. Sand: *George Sand, née Dupin.*

La casa Canut y Mugnerot, a la qual anava dirigida aquesta carta de crèdit, estava constituïda per dos socis, fills d'emigrats francesos del temps de la gran Revolució; la familia Canut va perdurar a Mallorca durant tres ò quatre generacions, extingint-se la branca masculina fa uns setze anys en la persona de don Ernest Canut, l'últim banquer d'aquell nom, plorat amich nostre y de tots els qu'ho eren de la música, del art en general y del desvetllament de la terra. Y don Gaspar Remisa, que firmava'l document, era'l banquer conegudíssim, tant a Madrid com a París pels dies de la Regencia y de la Monarquia de Juliol: el successor y èmul del famós Aguado, marquès de les Marismes, axí en els atreviments de la gran especulació com en la fastuositat de la vida y en sos hàbits de Mecenes. Mereix, especialment, el bon recort de Catalunya, per haver sigut el protector del nostre Aribau: el Cant *A la Patria* fou escrit en honor d'En Remisa y com un homenatge de gratitut. Ell era, donchs, el «patró» la gloria del qual volia eternisar el poeta per que passés

als propis, als extranys, a la posteritat

y va conseguirho, efectivament, cantant en llengua materna per una sola volta, com un clam de sinceritat que li pugés de les entranyes; y'l nom y la memoria del foraster generós, brillen avuy maravellosament gravats en el gran frontispici de la poesia catalana. D'aquesta manera, senyors, les trivialitats de la vida, que's descapdellen un dia y altre sense interrupció, solen enllaçar misteriosament coses y noms ilustres que més tart l'història destríia com a fils d'or perduts en la grisor de la trama, inacabable y eterna.

* * *

Tals són, senyors, els primers rastres documentals de la presencia de Chopin a Mallorca, sobre la qual havèu cregut que podria dirvos coses susceptibles d'interessar la vostra curiositat patriòtica, la vostra devoció recullida per l'egregi polach, rey y senyor encar ara de la música pianística y del seu instrument incomparable. Grans mercès per l'honor qu'axò significa; mes, permetèu qu'us previngui contra la natural, inevitable decepció. Jo no puch fer altra cosa ni'm proposo altra cosa en la meva conversa que resseguir mentalment ab vosaltres els diversos episodis d'aquella estada sobre'ls textos que'ls conserven y afegirhi, en tot cas, una mica de claretat històrica, la purament necessaria per la coherencia de'ls fets, y un'altra mica de conexement personal en quant als llochs y a les coses que m'han arribat de pura tradició.

Els textos de que disposèm, senyors, fòra de les biografies generals del artista, se reduhexen: al conegudíssim llibre de George Sand *Un hiver à Majorque*, publicat l'any 1841 sots el títol de *Un hiver au Midi de l'Europe*; la *Vindicació*, que casi ningú coneix, escrita y publicada per don Joseph Maria Quadrado'l mateix any 1841; les noticies que's puguin espigolar en la correspondencia publicada d'En Chopin ò de la seva amiga, entorn de la data del viatge; la *Histoire de ma vie*, de la mateixa George Sand; les notes y referencies recullides per don Pere Estelrich en la seva traducció castellana del *Hivern a Mallorca*, publicada a Palma l'any 1902, ab un pròlech d'En Gabriel Alomar, y tal qual article anecdòtic, aparegut més tart, ò tal qual referencia ò alusió en llibres de viatge ò de literatura com la d'En Piferrer en el volum de *Mallorca*, dels *Recuerdos y bellezas de España*, ò la de don Joan Cortada en el seu *Viatge* de pochs anys després.

Ara bé: l'*Hiver à Majorque*, qu'es una flor del odi, emmetzinada per les contrarietats d'En Chopin més que de l'autora, no conté cap indicació directa sobre'ls motius de l'anada del músich, ni cita'l séu nom exprés. Quan ha d'aludirlo, la novelista ho fa en formes de circumloqui les més discretes: «algú de la nostra familia», «el nostre malalt», «un de nosaltres». No parla de per què hi era anat, ni de còm hi passava'l temps, ni de quína vida hi portava. Tot axò hi hà que buscarho més lluny qu'en el famós *pamphlet*, escrit a cop calent y mentres encara duraven els lligams d'aquella unió, que no era per ésser confessada en públich, sinó cap al tart de l'existència y en unes memories, quan les depuracions de la senectut y de la distancia allunyessin tot regust d'impuresa. Per axò, sens dubte, no'n parla fins a la voluminosa y a voltes farragosa *Histoire de ma vie*.

Anèm a veure lo que'n diu, recordant abans qu'era l'any 1838, el del suïcidi de Larra y la mort tràgica d'Armand Carrel en el bull romàntich per excelencia; que després de les interminables qüestions y litigis ab el marit acabava de serli entregat definitivament a Sand, el séu fill Maurici y que, des d'aquest, se va decidir a procurarli un hivern més dolç que'l de França, per preservar-lo dels reumatismes qu'havía sofert l'any anterior. «Mentres feya'ls meus projectes y preparatius de partida — escriu — En Chopin, a qui veyia jo cada dia y del qual m'agradava tendrament el geni y'l caràcter, me digué repetides vegades que si's trobés en el lloch d'En Maurici, ben tost se consideraria curat ell mateix. Els séus amichs l'empenyien feya estona per que se n'anés a passar una temporada en el Migdia d'Europa. Se'l creya tísich. En Gaubert l'examinà y va jurarme que no ho era. «Vós el salvarèu en efecte, va dirme, si li procurèu bon ayre, passeig y repòs.» Els altres, sabent mólt bé que may per may En Chopin se resoldria a dexar la societat y la vida de París sense qu'una persona ben volguda d'ell y capaç de sacrificar-se per ell no l'arrossegues vulguis no vulguis, me pregaren vivament que no rebutgés el desig que'm manifestava tan a propòsit y d'una manera tan inesperada.»

George Sand afegeix que va cedir a tal prech y a la seva propia sollicitut, sense sapiguer ben bé lo que feya; que ja era prou anarsen al extranger ab dos infants, l'un malalt y l'altre exhuberant de salut y de turbulencia, per pendre encara un

altre torment de cor y una nova responsabilitat de metgessa; que va pregar una y altra volta a Chopin volgués consultar ses forces morals, ja que may havia pogut afrontar sense esglay, des de molts anys enrera, l'idea de dexar París, les seves relacions, el seu quarter y'l seu piano. «Era — diu — l'home de les habituts imperioses, y tot cambi, per petit que fos, representava un acontexement terrible dins de la seva vida.» Per acabar: Madame Sand va partir ab els seus fills cap a Perpinyà, hont s'estaria algun temps abans de sortir per Mallorca. Si Chopin se determinava a seguirlos, allà'ls trobaria fins a un jorn convingut y, en demés, podia contar que l'acompanyaria fins a la frontera un espanyol considerable y en plena celebritat aleshores: En Mendizábal, gran amich de la parella, qu'estava per anarsen a Madrid aquells matexos jorns y a n'el qual se va deure, probablement, l'indicació de les Balears com a lloch propici als desitjos de l'escriptora. El cas es que, el dia següent d'arribada a Perpinyà, va veure comparèxer En Chopin; que d'allà passaren a Port-Vendres; de Port-Vendres a Barcelona, per mar, a causa de la guerra civil que tenia interrompudes les comunicacions per terra, y de Barcelona a Palma en la forma que ja s'ha dit.

* * *

El pàs d'En Chopin y la seva amiga per Barcelona no va dexar rastre, com un poch més tart ne dexava la vinguda de En Listz, ab tot y que'ls viatgers descansaren aquí cosa de deu dies y que no hi eren desconeguts ni l'un ni l'altre. Temps feya que la casa editorial Bergnes y Companyia, anava oferint traduccions de les principals noveles de George Sand fins allavors publicades — *Lelia*, *Leone Leoni*, *El secretari privat*, — ab aquells dotzous, agradosos y minúscols, que surten des-y ara al remoure les llibreríes dels nostres avis; mentres el nom de Chopin començava a ésser familiar en tots els centres artístichs. Però, seguit plana per plana'l *Diari de Barcelona* d'aquells mesos, no s'hi troba una sola referencia a cap dels dos.

No he tingut ocasió de repassar el *Diari de Palma*, en quant a l'arribada a Mallorca, si bé suposo que no'n donaria noticia; però la *Vindicació* d'En Quadrado es prou explícita en aquest punt. «Un matí de novembre de 1838 — y ara traduexo » al peu de la lletra — va córrer per Palma com un llamp, la » nova de que trepitjava'l seu territori Madama Dudevant,

» nom literari que llavors omplia tota la França. Els joves
 » entusiastes assaborien per endavant el goig de llegir en la
 » fisonomia de la novel·lista famosa'l seu caràcter y esperit, no
 » menys que les impressions qu'en ella despertarien els nos-
 » tres camps riallers y'ls nostres monuments venerables...»
 Y axò, — afegeix aquell descompost però vigorosíssim pole-
 mista de divuyt anys, destinat a seguir el vol d'àguila de Bos-
 suet y a ser l'èmul y'l col·laborador d'En Balme — axò «per-
 » que en els pobles curts ò retirats s'admira sincerament al geni,
 » com admiraven els indis les naus dels espanyols fins que
 » conegueren el seu ús y mecanisme, tant com se'l respecta
 » per lo mateix que no estan acostumats a la seva prostitució.»
 Queda, donchs, establerta l'expectació axecada per la visita y
 l'actitut d'admirativa curiositat, quasi d'embadaliment que la
 generació de *La Palma*, la generació del despertar patriòtic,
 en el clar de lluna del romanticisme, havia de reservar als dos
 ilustres viatgers, per poch que s'hi hagués acomodat la seva
 displicència ò la desorientació ab que s'entregaren a mercè
 d'algun *cicerone* més desorientat, tal vegada més agriat que
 ells mateixos.

Heusaquí'ls fets: bones, mitjanes ò dolentes, la capital de
 Mallorca tenia allavors quatre fondes, y Mme. Sand esculleix,
 no sabem per què, si per afectació ò estalvi, una dispesa qu'En
 Quadrado qualifica de *bodegón*, davant del Hort del Rey,
 damunt d'una boteria. Va instal·lar-se allà y tot seguit compren-
 gué que ni ella, ni En Chopin podrien treballarhi, ab el soroll
 de la construcció de botes que's feya en mig del carrer, baix
 de les seves finestres. Allavors se li va parlar d'una casa de
 camp, anomenada *Son Vent*, tres quarts d'hora lluny de
 Palma, que lloga tot seguit. Al poch temps, el seu propietari,
 un senyor Gómez, que ni tan sols era de Mallorca, sab que
 Chopin està tísic ò se'l té per tal, y'ls avisa per que's mudin.
 Tornen a Palma y estan com a mitja setmana, a casa del còn-
 sul francès M. Flury, que la tenia a la que'n deyen «illeta
 den Moragues», entre'l Teatre y'l que es avuy Gran Hôtel.
 Per últim, un altre senyor foraster refugiat a Mallorca, va
 oferirlos la cetlla ò departament de la Cartixa de Valldemossa
 qu'ell anava a dexar per tornarsen al continent, y s'hi muden
 tot seguit, habitantla fins que se'n anaren.

D'aquesta manera s'ha pogut reconstituir fixament la resi-
 dència dels dos viatgers. Passaren a la meua terra, en conjunt,

98 dies, dividits com segueix: 8 dies a la dispesa del carrer de la Marina; 30 dies a la casa de *Son Vent* d'Establiments, que encara's conserva y es, ò era fa poch, propietat del senyor Fortesa Comelles; 4 dies a casa de M. Flury, davant del Teatre y 56 dies a Valldemossa, probablement a la cetlla n.º 4, segons les identificacions més dignes de crèdit, concordants, punt per punt, ab els indicis que'ns en ofereix *Un hivern a Majorque*. Y ara, tal volta'ns demanèu, com jo m'he demanat repetides vegades: ¿se comprèn que, en una curta residència de noranta vuyt dies, es poguessin acumular tants de rencors, tanta fel, tanta accidia, y convertirse la gran escriptora en un libelista desentranyat? ¿Còm era Mallorca llavors, còm eren Chopin y George Sand, quines circumstancies de temps ò de persones hi mediaren, per que s'establís entre una terra secularment hospitalaria y uns estrangers que pertenenen avuy a l'immortalitat aquella formidable, implacable repulsió que registra la historia, mig avergonyida? Anèmh'o a veure.

MIQUEL S. OLIVER

(Acabarà.)

LO INAGOTABLE

*Com el raig d'una font inestroncable,
hores, dies y anys, tot passa... passa:
dels llavis que han rigut s'esborra'l riure,
en els ulls que han plorat ja no hi hà llàgrimes,
a poch a poch de l'aspra gelosia
se refreda'l plom fos; l'odi s'amansa,
impalideix de l'ilusió l'estrella,
del amor més brandat minva la flama,
la ira s'endolceix, l'orgull s'humilia,
ara es oblit lo qu'era abans poxança,
la joventut, qu'es rosa ardent un dia,
l'altre dia es brot sèch que'ls peus aparten;
les torres més sobergues s'arruinen,
demà seràn palacis les cabanyes;
la virtut peca, s redimeix el vici,
troba'l dolor conhort, pau la batalla;
lo que il·luminà ahir, ja'l sol no ho troba...
Tot en la terra defalleix ò's cansa...*

*Mes, passa'l temps descapdellant la vida...
y'l desig no s'acaba.*

S. TRULLOL Y PLANA.

APUNTACIONS D'HISTORIA IBÈRICA

I

REPRESENTACIÓ PLÀSTICA DEL SOL, DEU SUPRÈM

Lo temps en que la imaginació dels escriptors vagava per los boschs drúidichs y per los dolmens altars, han passat per no tornar més, en la historia de la civilisació ibèrica. Avuy se precisa ja bastant apurant l'estudi de les troballes arqueològiques; y si bé de la vella Iberia es poch lo que'n sabèm, emperò's va avençant, mercè a la general aportació. Pot assegurar-se que sa religió estava basada en lo culte del Sol com a déu suprèm, sots diverses formes adorat, y ab diferents noms conegut, segons les tribus hispanes. Les rodes y les *swastiques*, ço es, los atributs solars de l'antiguitat, que han aparegut arrèu de Catalunya, Valencia y altres regions de la Península, temps hà que semblen pregonar la existencia del culte heliolàtrich ibèrich.

No es del cas aduhir aquelles consideracions generals, que han fet radicar les més espontànies religions del home, en lo Sol fecondisant y vivificador. Los ibers venien d'Orient, dels primers confins de l'Asia; eren de raça indo-aria, y per rahó natural, si sa civilisació asiàtica ve demostrada ab la seva tradicional escriptura, devallant del alfabet fenici, semblantment llurs pràctiques religioses s'havien d'ajustar al primitiu *Sabaïsme*, adorant principalment al Sol y a la Lluna.

Rà, lo déu de la llum entre'ls egipcians, dirigia la creació visible y solia representarse en los monuments ab color vermell; *Osiris* governava'l món dels esperits. En la religió persa, *Mithra*, creador del Univers, se representà ab lo símbol del foch: divinitat a la que, grechs y romans confonien ab lo Sol. Segons Herodoto era la Venus celestial ò l'Amor, principi de la generació y de la fecunditat. Lo representaven com un home jove, cobert de la gorra frigia, túnica y capa onejant sobre la espatlla esquerra. Confirmant que *Mithra* era'l símbol del Sol, està la inscripció *Soli deo invicto Mithra*, apareguda en diferents monuments.

La idea del déu únich, creador, en sa forma primitiva ò millor dit, proto-històrica, la manté un dels pobles, que, al temps del imperi dels ibers, habitava nostra Península, lo basch. La conserva involucrada en lo nom tradicional de *Jaungoicoa*, nom anterior a la introducció del cristianisme, com ho són tots los netament euskars.

Philipon, en *Les Ibères*, resumeix lo que consignen los autors antichs y les làpides hispanes, sobre diferents divinitats, majors y menors, del que'n podriem nomenar *Panteon* ibèrich. Aquest extracte y condensació, li dóna per resultat trobar que'l Sol era adorat a Acci, ab lo nom de *Neton* ò *Ne-*

tos (1). A Galicia també l'adoraven als cims de les muntanyes, d'ahont los noms de *Candedio* (de l'arrel *quend* iluminar) y de *Dercetios*, (de l'arrel *derk*, brillar), segons apareixen en dues lapides. Aquest *Zeus Dercetius* era adorat dalt del mont Castelló, prop de San Cristóbal. Lo *Júpiter Candamius* dels Astures, resulta ésser altre déu solar. *Candamius* es un nom de montanya, *Candamus*, a Oviedo y devalla de la predita arrel *quend*. En la montanya *Los Codos de Ladoco* (prop de Braga) s'ha trobat un altar erigit a *Júpiter Ladicus*. Com a divinitats dels íbers figura també la Lluna (adorada a Málaga ab nom de *Nocti-luca*, segons Avieno), la deesa *Nabia*, personificació de un riu de Lugo y alguns altres déus secundaris qual enumeració no fa per nostre objecte. Los íbers, com tots los pobles indo-europeus, es creença fonamentada qu'havien diviniset les corrents d'aygua, les muntanyes y'ls arbres.

La representació plàstica del Sol, déu suprém dels Ibers, afirma l'intel·ligent arqueòlech il·licità Pere Ibarra y Ruíz, que està en la famosa escultura coneguda per la *dama d'Elig*, avuy al Musèu del Louvre (2), y que fou tinguda per la representació d'una dòna il·lustre. En diferents estudis sobre dita obra d'art, ha demostrat ésser de factura greco-romana presentant caràcters propis de la escultura primitiva al ensemps qu'altres calcats en los millors models grechs. Creu no li quadra altra representació, que la d'un *Mithra Apolo*, testimoniantho sa cubertura y robes, lo simbolisme que porta al cap de rodes solars, lo triple collar y la tiara reyal, atributs únichs y propis de les divinitats. Los dischs roigs del cap y'l mantell roig caygut en la espatlla esquerra, los senyala com altament reveladors, ja que'l color vermell era atribut exclusiu del déu de la llum. Finalment judica seria esculpit per un artisra grech a Elig, inspirantse en la idea religiosa qu'havia de representar y en les tradicions de la localitat que tenia de venerarlo. Degué estar en son temple, en los darrers temps de la població romana il·licitana, puix aparegué al mateix emplaçament de la muralla romana.

Havèm indicar ésser la característica d'aquest déu solar ibèrich, les dues grans rodes posades a cada cantó del cap. Sobre de tan interessant prenda d'ornamentació y sobre ses vestidures, ja'ns feya notar En Pere París alguns anys enrra (3), l'analogia que hi presenten certes escultures ibèriques autèntiques, del famós *Cerro de los Santos*. Són aquestes, la gran estàtua del Musèu de Madrid, un humil fragment

(1) Maerobi, *Saturnales*, 1, 19, 5.

(2) Végis *Nueva Illice*, del 5 Agost 1917, a. V, n. 275.

(3) P. París, *Essai sur l'art et l'industrie de l'Espagne primitive*. (París, 1903).

del Musèu d'Albacete y alguna altra testa que porta les dues rodes solars. Nostre amic Francesch Almarche, posseheix una estatueta de bronze molt semblant a aquestes de pedra (per dur les rodes), trobada a Tabernes de Valldigna (Valencia). Al reproduhirla, fa notar, que n'existexen d'altres, molt iguals, en lo Musèu Arqueològich de Madrid, procedent de la colecció Saavedra y en la colecció Vives de Madrid, aparegudes en la regió llevantina espanyola (1). Totes porten, ademés, la famosa mitra y'l gran mantell a la espatlla.

No vindrien a rès tantes representacions similars, grans y petites, de bons artistes y de grollers operaris, aparegudes en les matexes terres, si no's tractés d'una divinitat, qual culte assolí gran extensió y arribà als temps més recents de nostra esplendorosa civilització ibèrica.

Creyèm nosaltres, que la darrera paraula pronunciada sobre la famosa estàtua d'Elig, per lo senyor Ibarra y Rufz, nos porta de plè al descobriment de la representació plàstica del gran déu dels ibers, del déu suprém, lo Sol, en la genuina Iberia, ço es en la part Oriental d'Espanya, ahont encara hi està bategant fòrtament la sua llengua, a través de nostre preclar idioma català.

Abans d'acabar, dexèm que parli'l folklore valencià. Segons Badenes y Dalmau (2) es viu encara a Valencia l'*Ijujú*, crit d'alegría y de triomf y «que quan dexta'l caràcter de crit, pren la forma de cant al Sol, com en Grecia, y qu'en Espanya perdura baix lo nom d'*Alboradas y cantos al sol* en Asturias y Galicia y en la nostra volguda terra ab lo nom d'*Albada*». Creu han nascut del antich culte heliolàtrich dels ibers, les famoses *falles* valencianes, equivalents al *Pramata-Phallus* de la India, apellidos *Folion* a Galicia.

Lo mateix dihèm, anys hà, sobre les nostres fogates de la nit de Sant Joan, simbolisme de l'activitat solar, al arribar lo solstici d'istiu (3). Bé's pot entreveure en elles la fermesa de les generacions, en servir una pràctica llunyana. Tant més, quan les festes religioses ab les quals los bràhmistes celebren encara'l solstici d'istiu, ab nom de «Festa del Foch» són remotíssima tradició asiàtica. Algunes poblacions catalanes de la Sèu d'Urgell, a les fogueres enceses aquests dies, conexen ab lo nom de *falles*. Recordèm que també en la llengua alaràbiga *falya* vol dir resplandor.

FRANCESCH CARRERAS Y CANDI.

(1) F. Almarche y Vázquez, *La antigua civilización ibérica en el reino de Valencia*, (Valencia, 1918) p. 143.

(2) *Lo Rat Penat*, (revista valenciana), a. 1911, v. I, p. 218 y 258.

(3) Végis nostre article *La nit de Sant Joan a Catalunya y'l solstici d'istiu*, publicat en *La Veu de Montserrat* del 28 de Juny de 1890, reproduhit en *La Il·lustració Catalana* aquell any y en altres periòdichs.

L'APACHE UBRIACH

A En Benet Perpinyà y Robert

EN *Pierre Sergent* va dexondirse mal humorat, va espargir una mirada rencuniosa al séu entorn y veyent que'ls séus companys de rellogament havien marxat, sortí al carrer sense tancar aquella cambra fosca y pestilenta. Era ja vespre. Mor-molant una cançó y refilantse'l bigoti ab els dits que humitejava en sos llavis, va arribar a la taverna petita y humil que hi havia en les afores hont el Sena passa sense emmirallar rengleres de cases altes y aquells molls amples ab baranes luxoses. Allí, davant d'un mirall brut y entelat per les mosques, va ferse una clenxa impecable, va omplir de tabach la pipa de guix y va quedarse embadalit. Tenia la pensa buyda y la voluntat morta.

En *Pierre Sergent* era l'*apache* novell fracassat des del primer furt. Rodolant per l'embat de l'ubriaguesa arribà a París hont la miseria y la fam van arreconarlo en un munt de per-dularis. Entre ells hi va perdre tota l'ànima. Sols li restava la pulcritut en el pentinar-se... Y'ls anys passats el vegeren honrat y nèt y fins bon cor!

La fosca s'havia ensenyorit damunt de la ciutat adormida; les remors s'apagaven y les estrelles lluhien; els misteris de la nit van extendres en l'ayre fret y plè de quietut. En *Pierre Sergent* sortí de la taverna estossegant després d'haver begut l'ubriagadora absenta y s'allunyà Sena avall seguint la corrent de l'aygua tèrbola hont angulejaven les imatges dels llums es-mortuits de les afores de la gran ciutat. Anava d'esma, insegur, ubriach, sense mirar les aygues mudes del riu perque li aclarien recordances que l'avergonyien. El primer jorn que sortí sol, va matar un transeunt prop del Sena. Va escorcollarlo y no duya ni un clau. Al endemà va llegir els diaris y no van dir res del crim. Va anar a la *Morgue* y allí va reconèixer el cadavre de la seva víctima que ningú anava a identificarlo. Era un miserable com ell. Els companys d'*ofici* li feyen mofa dihentli que'l govern li guardava un *client engaviat*. Aquella visió del mort darrera del vidre enterbolit de la càmera freda, la tenia arrelada al magí. Cada cop hi anava per veure si era enterrat, y al vèurel igual, ert, ab la faç del sofriment, la roba bruta de fanch y l'aspecte de miseria, sentia que la vergonya li oprimia la mica de cor que li restava dintre del pit.

Nôtre Dame té en la fosca una magestat plena d'unció.

Evoca les oracions com si fós un altar gegant voltat de rius que callen com si meditessin. Al seu costat, petita y arrupida com una captayre fredolica, hi hà la *Morgue*; la casa sinistra del horror... el palau dels enigmes esgarrifosos! Allí jauen els morts dies y dies suplicant una mirada amiga que'ls dongui el camí per reposar en la terra sacra. Allí esperen de nit y dia, en la solitud aclaparadora, en la fredor del glaç que'l guardià renova perque l'imatge de la mort no s'esvaeixi. Quatre cadavres hi hà fa una munió de setmanes, van ab vestidura de miserables y han mort pels carrers... la *Morgue* es un sepulcre obert qu'omple d'esgarrifança; es el palau hont la mort roman mirant les seves víctimes ab la dalla enlayrada y sagnosa. Els rius que s'ajunten als peus de la *Morgue* s'esmunyen depressa, esporuguits. En *Pierre Sergent*, sens donarse compte, hi va cada dia perque axís sembla que la pena se li fa més lleu. Com que no's recorda de resar, sols els esguarda fixament.

En els jardinets de la plaça de *Nôtre Dame* en *Pierre Sergent* s'hi amaga, després d'haver donat, ab pas insegur, una volta pels carrers solitaris, per veure s'hi havia algun guardià. Allí sota'l fullatge roman bella estona ajegut, esperant algú que fos home de cabals. Volia rehabilitarse davant de les mo-fetes y fins venjarse prop del *client* de la seva equivocació. Y no passava ningú; tot era silenci y quietut. Y la visió del mort de tant en tant s'arrelava en sa pensa, torturantli la consciencia emboyrada per la beguda.

— Y perquè no ho deya'l mussol qu'era un pobrel... Ben poch temps vaig donarlil... La vaig ben errar!... Aquell malehit *Angila* va ferme beure un xich massa y no estava per treballar aquella nit... Què hi farèm... — y mirant a la *Morgue* va afegir: — Jo't prometo que si faig un grapat de *lluissos* te faré enterrar com una personal —

De sobte l'*apache* va quedarse sense respir, sos ulls van obrirse en la foscor y son cor se'l sentia bategar ab més força y la pipa va càureli de la boca... un dels Sants de pedra centenaria de la porta de *Nôtre Dame* que restava arreglerat ab els ulls oberts en la fredor de la nit, va ferli una senyal ab un mocador blanch.

...—Axò es una ànima! L'ànima del client... y mal llamp l'estrangulil! Corcó! què vols ara?... t'he mort?... perquè badaves?... —

L'*apache* sentí una mena de neguit y de por extranya. No

podia romandre ajocat y quiet y feya remors damunt de les fulles y renegava al veure en perill d'ésser descobert.

Sa mirada seguia tots els recons, escorcollant ab malicia. Sense volguer, tornava a fixarse en el Sant de la porta de *Nôtre Dame* y la senyal tornava a esglayarlo... Se girà d'esquena y rès, altre cop va veure la senyal... entre la boyrina nocturna de la gran ciutat adormida.

En *Pierre Sergeant* no pogué contenir-se més. El penediment y la paura van juntarse a la superstició y no poguent sustraures a la senyal que l'atreya, va alçar-se d'una revolada y va avençar per la plaça deserta... Quan hi era més atancat, ho va veure ben clar, era un Sant que ab un mocador blanch li feya senyals! Què volia?... En *Pierre* s'aturava plè d'angoxa, sentint que'l cor se li retorcia y que la suhor li amarava sa frontallera y que'ls cabells se li refredaven fins a les arrels y que sos ossos li tremolaven com una dòna poruga. La vergonya va inondarlo y fent un esforç titànich, apretant els punys fins a clavar-se les ungles en el palmell de la mà, va exclamar en el silenci solemniàl que voltava la catedral augusta:

— Què volèu? —

Y'l Sant feu altre cop la senyal. Y la veu ronca va tornar a sentir-se:

— Què volèu? —

Una figura confosa entre l'ambient de la nit s'atancava. En *Pierre Sergeant*, sentint l'espasme de la por, va posarse a córrer esmaperdut... adalerat! Y va caure llarch a terra y sentí un cruximent esgarrafós en una cama y no va poder alçar-se.

* * *

Oh, quina dolcesa té avuy la matinada! Els cants y'ls aucells s'enlayren ab els tochs de les campanes. París obre'ls ulls al dia que neix tot enlluhernant la rosada que reposa damunt de les flors dels jardins tancats. Els fanals s'apaguen un a un com les estrelles y'ls vaporets del Sena exhalen la primera alenada de fum... y va nexent el brugit de la ciutat. *Nôtre Dame* obre les portes a la oració, y de dins la boyra que omple la plaça, hi passa'l primer cristià!

No sé què tenen avuy els Sants de pedra bruna que resten arrengrerats en la porta rublerta de bellesa sens fi... Apar qu'un somriure de goig vulgui descloure'ls llavis plens de serenitat... apar que una visió beatifica'ls envolcalli de can-

dor. Deuen sentir ab son cor de pedra, un goig inefable... Deuen sentir la flayre dels cels! El Sant més vell, el que duu damunt la testa una mitra solemnial y té la barba esllanguida fins a cintura... porta en ses mans creuades un colom blanch, mort de fret... té l'ala cayguda y'l cap ajegut; tot el dia que cercava un recés, sentintse l'agonia. El Sant li oferí ses mans y allí va morir-se aletejant tota la nit, anyorant entre les fredors, el caliu de son nial.

El sacristà s'ho mira y s'enterneix... Y'ls Sants sembla que somriguin de goig y vulguin parlarli del colom que morintse va esglayar l'apache sinistrament amagat.

Avuy en *Pierre Sergent* surt del hospital del *Hôtel Dieu*... Aquella nit va trencarse una cama. Ha passat nits de desvari y de dolor. El gran mestre Dieulafoy ha donat davant l'apache unes lliçons magistrals. Els estudiants l'estimen com un goç de laboratori que li han fet una fistula y serveix a la Ciència. En *Pierre Sergent* se troba a la plaça inondada de claretats y plena de brugit y no gosa moures de la porta del *Hôtel Dieu*. Son cor està trist. Son ànima dubta. Sa voluntat, lliure de l'ubriaguesa, es reviscolada. No gosa alçar els ulls; no gosa esguardar el Sant que li feya senyals aquella nit...

En *Pierre Sergent*... plorava... se sentia vell... feble... tot ranquejant va atravessar la plaça y s'arraulí a la porta de *Nôtre Dame* y va sentir un consol plè de dolcesa. Son ànima sentia la suavitat de la bondat perduda.

Un devot qu'exia del temple magestuós, va mirarlo plè de llàstima y li féu caritat...

En *Pierre Sergent* va emocionar-se... vegé un camí obert qu'anava a la bonesa y mirant ab temença'l Sant de pedra que li feya senyals aquella nit, va sentir-se brollar dues llàgrimes del fons del seu cor... dues llàgrimes compungides... totes penediment.

... Y's quedà allí per sempre més...

Avuy es vell y viu de captar... De tant en tant, com un nin que mira temerós el pare que'l repta... en *Pierre Sergent* esguarda aquell Sant de pedra y sent tot seguit que'ls batechs del seu cor li ressonen dins del pit, com si li marquessin els passos que feya son ànima envers el camí de la bonesa que havia perdut!

J. ROIG Y RAVENTÓS

EL BON JOGLAR PICAROLEJA

N'Antoni Tallander, dit «Mossen Borra»,
foll-cavaller del rey Anfòs, fa entrada
per Bellesguart. Cavalca una somera.
Vol fer nit al Palau. Ja hi es. Ja truca.
Ja'l reben en la gran sala del Trono,
no pas en el celler, com ell voldria.

Allí, davant la Cort — oh, corts joyoses
y banals d'altres temps! — el joglar parla:
«Salut! — diu. — Salut, Rey! Salut, cosina! (1)
Salut, braus cavallers! Fa tretze mesos
van enviar-me a alegrar la vida Augusta
del noble Segimon de Romania,
vostre pròxim parent, y, al tornà a casa,
de mon comès us vinch a donar comple.
Ah, ma vida a Constança!... quin desfici!...
Vostre feel servidó's vegé a tothora
ben mimat, ben pexit, mateix que un princep.
A la cort imperial, tingut a mes ordres
servents y trompeters, histrions y clergues;
fins un fadrí barbé!... Una canongia
com may l'he disfrutada a Barcelona.

L'emperador, quin cor!... Em manyagava
com a un cadell. De bon matí, venia
y'm deya: — ¿Que no's lleva missenyora?... —
Y jo li responia ab veu femella,
treient el cap entre'ls llençols: — No'm llevo;
encara es d'horat! — Es clà', el rey vinga riure
ab rialles d'infant. Oydà!.. Aleshores
jo m'alçava, m vestia, y'ns refeyem
el ventrell, de costat, mateix qu'uns nuvis
en l'àpat de les bodes. Quina taula!
De bons talls y bons vins, cor què desitges!
De serventes hermoses, ulls qu'en vulguin!...

Y ara parlèm, Senyor, de diplomacies
entre truà y magnat. Jo prou li'n feta,
d'alabances de Vós, mes tot inútil!
— A n'al rey d'Aragó — li somicava —
li havèu de fe'un present de cent mil dobles
anyals, com fèu ab l'altre, el de Castella,
que us està pidolant sempre, ab l'excusa
dels combats que sosté contra dels moros. —
Mes ell se feya'l sòrt. Quan jo insistia
¿sabèu qu'm contestava?... — Millor fóra
que, en lloch d'enviarvos, vostres reys magnànims,
als parents extrangers a captà'emprestits,
cerquessin bona pau pels matrimonis
y una bona política per casa. —

(1) Tractament qu'en tò joyós-familiar donava Tallander a D.ª Maria.

Y En Segimon rahò té que li sobra.
 Axò no va pas bé. Mentida sembla
 que Vós, Senyor, llegiu a Tito Livi
 y traduhíu a Sèneca. Un rey docte,
 un rey prudent que té en son escut d'armes
 un llibre obert... (encara que hi han llibres
 que no ensenyen res bò, Déu me perdoni!)
 no fa lo que Vós fèu. M'han dit, suara,
 que'l brillant parlament sobre'l projecte
 de l'anada a Sicília vareu ferlo
 en llengua castellana?... Axò?... Es possible?...
 Tan a recó dexeu la nostra parla?
 ¿Que no veyeu, Senyor, que un tal exemple
 pot ésser per la patria, funestíssim?...
 ¿Per què l'heu menyspreada nostra llengua?...
 Sempre ha representat vostra corona
 una penetració vergonyant, tímida
 d'esperit castellà. No volguèu ferla
 aquesta intromissió massa ostensible.
 El poble ja rezela,—Déu me mati
 si us ho dich per basarda,—enrecor-tèu vos
 que'ls catalans són braus. Fèune memoria
 del setí del d'Urgell. ¿Po'a les bombardes?...
 Ja hi està fet el cuch de nostra orella!...

D'altra part, sé, Senyor, que la corona
 torna a està'en greu perill. Socors demana
 la regina Violant des de Sicília...
 Donchs bé, per al bon èxit de l'empresa
 aquí mateix el meu miljot us buydo.
 Veyeu? sis mil ducats. Tentu; gastèusels
 per les heroyques gestes catalanes,
 per dones ò per vi... per lo que sigui.

Adeussiau, mon rey!... Adéu, cosinal...
 Adéu, nobles senyors!... Tant vos anyoro,
 que us faig llegat de ma urna funeraria.
 Mori allà hont mori, vull que se m'enterri
 als claustres de la Sèu de Barcelona.
 Y si ofreno a ma dolça Catalunya
 in articulo mortis ma pellofa,
 ara, bò y sà, ¿què no haig de fer ab l'ànima,
 mon cor, mon esperit, tan vostres sempre?... —

.....
 Els nobles de la Cort riuen ses burles,
 mes no'n capexen res de l'ironia
 que floreix en sos llavis, ni de l'ànsia
 que batega en son cor de patriota..

JOSEPH BURGAS.

**Cinch minuts de descans
per preparar la segona part.**

ELS FORASTERS

TENEN el posat humil y l'esguart inquiet; passen a poch a poch y ab actitud vergonyosa, com si temessin cridar massa l'atenció. Pertorbats per la inacostumada animació de carruatges, corren esverats, fugint dels perills de l'afluència ciutadana. Acostunats a la quietut de la masia isolada ò del vilatge tranquil, els maregen el trahut y'ls sorolls continuats de la gran urb.

Vegèulos arribar, carregats de farcells, còves, sachs de mà y maletes. Els sobta ja l'aldarull de la matexa estació plena de trens, ressonanta dels xiulets y'ls esbufegaments de les locomotores, dels crits dels cotxers y de les reiterades ofertes dels moços d'equipatges. Ab la mirada incerta, busquen al amich ò al parent que'ls espera. Y vènen abraçades y salutacions, petons y encaxades, y a peu ò en tramvia, s'emprèn vers l'hostatge aquell camí llarch y sobtador a la vegada. Y quan ja en la casa troben el repòs que bé necessiten després d'un viatge interminable, se mig adormen ab el cap encara plè de remors y ab els sentits foscos, tots ells enlluhernats de les primeres impresions marejadores.

Se desperten de bon matí, quan la ciutat tot just se desvetlla, y's llencen del llit pressurosos, qu'ells ja hi estan fets a llevar-se ab les primeres llums del dia. En el piset encongit tot dorm encara, y en el carrer comença a iniciarse'l tràfeh del jorn ciutadà. Allavors els forasters, ab una íntima joya, obren el balcó en cerca del ayre tan estimat, en busca de la llum que a fòra's disfruta tan plenament. Comencen a passar les gents que's dirigexen al treball y s'obren lentament les botigues. Des de l'alçada del balcó ho oviren tot petit, d'una fayçó inacostumada, y desitgen anar al carrer, a veure lo desconegut ò a contemplar de nou lo que tan sols mólt vagament se recorda.

Y surten sense norma fixa, voltant y revoltant ab els ulls encantats y ab el pas incert. Caminen sense descans tot el matí y tota la tarda, del port a la muntanya, d'un cantó al altre de la ciutat, aturantse a escoltar el parlament incessant d'un xerrayre, esguardant ab complascència'l tràfech del moll ab l'atractiu espectacle d'entrades y sortides dels grans vaxells, y parantse en els aparadors luxosos hont s'hi exposen els més variats objectes. Y arriben a l'estada ab les cames trencades y'l cap enfosquit, més cansats que després de llurs fadigosos treballs del camp.

Passats uns quants dies anyoren ja la visió reposadora de la casa payral y la vida quieta del poblet menut y axerit, y'ls hi apar qu'en la ciutat no s'hi viu la vida plena com entre aquelles quatre cases que tenen recorts agradables y hont transcorren, plàcits y afables pels séus moradors tranquils, els dies, els mesos y'ls anys.

Sols després que ja han tornat a llur habitual sojorn y s'han entregat als quefers quotidians y al dolç ambient del quietisme rural, comencen a recordar la ciutat y'n senten com una mena d'anyorament. Allavors se fan el propòsit de tornarhi; y ab aquesta esperança, viuen més joyosos.

JORDI CATALÀ.

LA CULLITA DEL BLATDEMORO

*Torna l'herèu del camp y àvidament esguarda
els arbres qu'en la costa prenen colors daurats,
y'l groch d'aquelles fulles y'l cel d'aquella tarda
dexen obertament sos ulls meravellats.*

*Somnía ja ab el goig de veure en la porxada
còm riu al sol l'espiga de blatdemoro ros,
enllà veu els cabrits que juguen per la prada
y a vora d'ell els bous seguint ab pàs mandrós.*

*Y tot axò contempla, camí de la masía,
dins un ambient de gloria batega l'alegria,
en tant que la carreta arriba trontollant;*

*y's mou gran aldarull al abocar a l'era
el devassall d'espigues que la maynada espera
tot recordant les vetlles y'l riure que faràn.*

ISIDRO CASTELLS, Pbre.

=== DELS LLIBRES NOUS ===

UN PATGE DE MARÍA ANTONIETA, per Mn. Joseph Palomer

La partida de Baptisme de Gensonné, qu'obra en els Arxius de la parroquia de Sant Jaume de la ciutat de Blois, diu així: *«Le 14 Novembre de l'année 1758, dans cette paroisse de Saint Jacques de la Ville de Blois, il y fut baptisé un enfant qui naquit trois jours auparavant, fils de Bernat Gensonné et de Rosalie Gelpi, naturels d'Arenys de Mar (Espagne). Ses grands-pères paternels son Gaston Gensonné et Marianne Pasqual, et les maternels son Jeacques Gelpi et Elisabeth Pasqual. Son parrain fut Jeorges Boteau. On lui donna le nom d'Antoine. Il fut baptisé par le soussigné Vicaire.-François Bonnat»*. Y en el marge de la mentada Partida, s'hi troba una nota que diu així: *«Il mourût condamné à Paris l'an 1793 pendant la Revolution.»*

GENSONNÉ DAVANT LA HISTORIA

Molt discutida ha sigut la personalitat de Gensonné per els escriptors que han estudiat la Revolució Francesa. Els uns, com Lessieux, han dit d'ell qu'era un home pertorbador y que havia pagat ab mala moneda la hospitalitat de Versalles, mentres altres, com Renault, han dit qu'era un temperament conciliador y que sempre havia recordat, commogut, les fineses d'aquells Monarques que li havien donat aculliment en els jorns de sa joventesa. Els uns, com Mauberg, li han negat qualitats tribunicies, mentres altres, com Saint-Jean, diuen d'ell que les posseïa envejables superant a Barrère, a Couthon y a Saint-Just. Els uns li han negat la magnanimitat de cor y l'han dit traydor a sos companys, mentres altres fan remarcar l'haver treballat molt per la *Gironde* y haver acudit a França des del Extranger quan vegé que'ls companys sofrien. Hi ha hagut qui, com Berreaux, ha dit que sols el movia a lluytar el desig d'enriquirse y enlayrarse, mentres Thiers ha reconegut que sols inspirava'ls seus actes un gran amor a la seva patria.

Molts són y variats els judicis que s'han fet al estudiar a Gensonné. Però la seva actuació, les seves lluytes y la seva mort, parlen, ab més eloqüencia que no pas els paragrafs que han brollat de plomes parcialíssimes, car se dona'l cas que tots els que han criticat durament a Gensonné y als *girondins*, s'han desfet en lloes dels altres *clubs*, com si fossen exos els que feren gran la revolta, siguent així que foren els que la precipitaren y enfonsaren ab les seves lleys y ab els seus instints sanguinaris.

Gensonné ha sigut discutit, y axò'ns prova que fou persona influent; Gensonné fou victima dels odis més encontrats, fins després de la seva mort, y axò'ns demostra la seva vàlua; Gensonné va morir guillotinat, y axò'ns indica que no tots els qu'acabaven així els seus dies eren traydors a la patria. ¡Foren molts els bons ciutadans que caygueren sots la tallanta ganiveta!

FOLKLORE

PROVERBIS Y FRASES PROVERBIALS DE RUBÍ

(treientne'ls més usuals y sabuts de tothom)

Dònes y burres,
treune'l que pugues.

Goç fart, no caça.

El peix, no fa greix.

Vint y cinch fills que surten d'un ventre
y cada hù porta'l séu «temple».

La bugada d'En Ballarussa
mata'l poll y dexta la pussa.
(S'aplica quan una dòna fa la bugada mal feta.)

Qui cau y no's fa mal,
es cayguda d'animal.

A qui cau y no's fa mal,
Deu l'ajuda.

De qui cau y s'axeca
no hi hà rès que dir.

Variant: Qui cau y s'axeca
no té cap afront.

A la casa sempre hi hà d'haver
un vell per rondinar;
per que a la casa que no's rondina,
es senyal que no hi hà pà.

A la casa que hi hà ruda,
hi hà ajuda.

A preu-fet ho tindrè:
mala feyna te'n faré.

Variant: A preu-fet ho tindràs,
mala feyna me'n faràs.

Allà ahont no hi hà un all, hi hà dues cebes, qu'encara couen
més.

(Seguirà).

MONTSERRAT CARDÚS.

NOTES D'ARXIU

TASSA DE COMESTIBLES ANIMALS AL SEGLE XVII

POSSEHEXO una fulla solta, qual contingut es avuy d'actualitat. Se tracta d'una *Crida* del batlle de Tarrassa y son terme, En Joseph Roca, qui ho era per allà'l 1659, tarifant algunes vitualles, que degueren encarir-se segurament ab motiu de la guerra «dels Segadors», qual document diu així:

«Ara hojats queus notifican y fan a saber de part del honorable Joseph Roca per la S. C. y Real Mag.^{ta} Balle de la vila y terme del Castell deterrassa que de aquesta hora al deuant en la present vila y terme noy haji ninguna persona que gose ni presumesca vendre ni demanar de les Cosas deuall scritas ames del preu que Cada una estan tatxades ni ademes del preu pogan pendrerne albricias sots pena per lo qui sera trobat vendre a mes del preu tatxat de sis lliures de plata per quiscu sera prouat ferlo contrari de la qual pena lo ters promet donar al acusador altre a la obra de la Isglesia y lo altre als Cofrens de sa magestat y de perdrer las cosas se troberan vendre a mes del preu tatxat las quals coses son las següents:

Primerament las gallinas a raho de set reals lo parell.

Ytem los capons a raho de vuyt reals lo parell.

Ytem los pollastres a raho de sinch sous lo parell.

Ytem los cunills a raho tres sous la pesa.

Ytem los colomins a raho de sinch sous lo parell.

Ytem los ous a raho de quatre sous la dotzena.

Ytem las perdius a raho de vuyt sous lo parell.

Ytem los galls de Indi a raho de deu reals, los mascles y las femelles vuyt reals.

Ytem las tortoras a raho dos sous lo parell y quant sigue guardat sia.»

ORDONAMENT ALS BARBERS

«Die sabbati septima mensis Nouembris anno a Nativitate Domine MCCCCLXXXVIII»

«Ara oyats queus fan asaber atothom generalment de part del honrat en Jaume Torrella balle de la vila eterma de Terrasa per la Magestat del Senyor Rey que no sia nenguna persona dels dits vila eterma qui gose ne presumesca fer barbas a nengu vuller priuat vuller stranger sots pena de V sols de las quals barbes prengues salari o diners o cosas nengunas en compensacio de aquellas si dons no te botiga o cortinas dins la plassa de la dita vila sots la dita pena e axi sia ben entes e caygue en la dita pena sots aquells juys faran las ditas barbes ab persones priuades nengunes sidons com dit es no posaran cortinas en dita plassa ela pena haja la meytat al corredor eguart si qui guardar hi ha.»

J. SOLER Y PALET.

Del llibre del batlle de Tarrassa dels anys de 1487 a 1491. — (Arxiu Notarial de Tarrassa).

DE LA LLENGUA

EN nostre article de dos números enrera quedarem preguntant hont ne som de la conquesta del públich per la nostra llengua. Comencem per confessar que tot just som a mig camí. Y convinguèm en que per l'altre mig que'ns falta, convé posarhi'ls cinch sentits, aprofitant tots els medis y evitant els entrebanchs que, altres ab mala intenció ò nosaltres mateixos sense voler, poguessim posarhi.

Gran mal era que'ls catalans tinguessen la llengua propia com cosa baxa y s'enlluheressin ab la pompa de la castellana que's pensaven entendre. Però es un mal molt pitjor presentarlos la llengua propia (ab bons intents de depuració) manipulada de tal manera que no la entenguin, dificultantlos la lectura y exigintlos un esforç inútil per la comprensió, fins al punt de resultarlos més forastera que la forastera. D'axò n'hem de fugir si no volèm perdre'l camí guanyat.

Al poble hem de parlarli en la seva llengua, pulintla, es-purgantla, axamplantla, enriquintla cada dia més, axò sí, però prenentla en ses fonts vives, que'l poble la senti ben seva; nó dificultantli ab resurreccions d'erudit, ni ab cabories de gramàtich, ni ab preciosismes de decadent, qu'arribarien a desfigurarla y a ferli repulsiva. D'aquesta manera, ja'n podriem fer de llibres y de periòdichs, que'l poble se'ns hi giraria d'esquena com si fossin en grech. Algú pot haverne fet ja la experiència.

No sols es útil, sinó necessari, a un escriptor conèixer els clàssichs de la seva llengua, prenentlos com una guia, però may com una meta. Pensèm que si Bernat Metge visqués entre nosaltres, escriuria com nosaltres y no com la gent del catze.

Bona cosa es la feyna dels gramàtichs buscant les lleys del idioma y la explicació de sos aparents contrassentits, però sense voler fer norma de llurs apriorismes, ni subjectarlo a la rigidesa empobridora de llurs frets encasillats.

Lo cultiu literari de la llengua vol dir un major refinament, una millora constant en aprofitar sos medis d'expressió y en espiritualisarlos com qui diu; però may en voler fer dir a les paraules lo que no diuen, en combinarles arbitrariament, incoherentment, y en escriure com si s'hagués perdut el sentit no sols del llenguatge, sinó del rahonament.

Pensèm tots plegats que som d'un poble viu y d'una llengua viva y que no'ns hem de divorciar de la nostra gent. Y no volguèm córrer el perill de que, axis com els de fóra'ns digueren *cuatro locos* (que fan bitlles,) acabin els de dins per tenir-nos per quatre ximplés.

AMADOR.

REVISTA

Llibres

UN PATGE DE MARÍA ANTONIETA.
Apuntacions històriques de
la Revolució Francesa, per
Mossèn Joseph Palomer.

El patge de María Antonieta
es Antoni Gensonné, que més
tart fou diputat girondí y que
morí guillotinat, ab altres dipu-
tats girondins, en els temps que
ha senyalat l'història ab el nom
del Terror.

«Per un incert ben casual» —
escriu Mossèn Joseph Palomer
— «s'escau ser descendent de la
arenyenca família dels Pas-
qual y vesnét del aventurer
Bernat, l'arriscat diputat Anto-
ni Gensonné. Y per axò, reco-
pilant dates històriques de la
vehina nació y de la nostra vi-
lla, compulsantles unes ab al-
tres y penetrat de la certitut de
totes elles, vaig a parlar quel-
com d'eix girondí que va mo-
rrar a casa nostra (Arenys) un
breu temps fugint de sa patria
nadiua quan aquelles gestes
plenes de follia; vaig a parlar
de Gensonné, qui, retornat a
França, pujà serè dalt del pa-
tíbul en aquell jorn de Tardor
que fou tan fatal per la Giron-
da; vaig a parlar de Gensonné
com una nota aïllada, de les
moltes que servexen per re-
construhir la història del nos-
tre poble.»

Heusaquí'l mòvil y la fi que
ha perseguit Mossèn Palomer al
publicar el seu interessant tre-
ball històrich.

La figura de Gensonné la pre-
senta Mossèn Palomer revestida
de noblesa y dignitat. Girondí

convençut, defensor del rey y la
regina repetides voltes, mort a
trentasis anys ab sos companys,
y'ns diu Mossèn Palomer que
quan li llegiren la sentència,
pronuncià davant del Tribunal
Revolucionari'ls següents ver-
sos catalans:

No'm maten pas per traydor
ni tampoch per ser cap lladre,
me maten sols per cridar
que visqui sempre ma patria.
(Bach de Roda).

Axò'ns diu Mossèn Palomer,
però, cal tenir present que An-
toni Gensonné, diputat girondí,
se portà tota la vida com un fer-
vent patriota francès, tant que,
refugiat a Arenys, en moments
de perill, corregué a reunir-se
ab els seus, tot y pensant que
potser anava a cercar la mort,
per entendre que la dignitat y'l
patriotisme li exigien. En sos
darrers moments servà, tal vol-
ta major fermesa qu'alguns dels
seus correligionaris. «La vivesa
de sa imaginació (traduheix
Mossèn Palomer de les *Memoi-
res des girondins*, de Bailleul),
el reportava a n'els jorns pas-
sats prop de sos pares en la se-
va quasi patria (Arenys) ahont
exos havien fugit de les lluytes
que tenien lloch en la nostra
nació, aqueixa imaginació'l re-
portava al costat de sa jove
muller, oculta per temor a
venjances de sos enemichs; y
aqueixa imaginació li donava
mil tortures. Y Gensonné so-
fría molt en sa darrera hora,...
però'ls seus sofriments eren
d'una manera tan especial que
sense poguerho evitar, li oca-

»sionaren una forta febre de »desvari, durant la qual sols »parlava de son amor a la pa- »tria, de la trayció dels Monta- »nyesos y dels sers per ell tan »volguts.»

El treball que'ns ocupa de Mossèn Palomer, com se pot comprendre per lo que n'hem dit, resulta força interessant, com es interessant sempre tot lo qu'atany a la Revolució francesa, malgrat lo repugnant y sanguinari de la major part de sos passatges.

VOX POPULI.

Jochs Florals

Sembla que les dificultats del paper també han perjudicat a la venerable Institució en lo que's refereix al volum anyal. Segons nos diuen, el paper, qu'està fabricat des de fa quatre mesos, no ha pogut arribar encara a Barcelona, y s'espera d'un moment al altre la seva arribada. La estampació's farà ràpidament, a fi de poder repartir el llibre abans del estiueig y de la tradicional escampada dels barcelonins.

Certamens

Som al bon temps y han començat la tanda de certamens literaris que cad'any floreixen ò granen per tot Catalunya. Ja se n'ha celebrat algun y van sortint els cartells dels que's preparen que, si Deu vol, aniràn seguint tot l'estiu y fins entrada la tardor. Desitgem un bon encert als organitzadors per lograr qu'aquexes festes sien honra de

la nostra terra que s'enorgulleix del enaltiment de la seva llengua en cada una de les seves festes majors.

Nosaltres voldriem veure ben arrelada aquesta bella costum, y per axò voldriem que'ls qui se'n cuyden fessen tot lo possible per dignificarla, fugint dels perills que porten els compromisos locals, rebutjant los premis *en pesetes* que són causa de tants disgustos y semblen descalificar de poètiques aquexes festes, y aturantse de fer els certamens a ús y profit de colletes literaries, portanthi sempre un esperit ample y noble com hauria de ser el dels nostres poetes.

Pènsin que tot axò porta al ridícol, y que'l ridícol es l'arma més poderosa per enfonsar qualsevol cosa. Aquests defectes donaren vida a l'aguda sàtira dels «Jochs Florals de Camprosa». Donchs, la qüestió es destruir la sàtira d'En Rusiñol ab la correcció y dignitat d'aquests certamens.

Lectura Popular

Lo distingit escriptor gironí En Joaquim Pla, que començà a ferse conèixer anys enrera en los periòdichs catalans y sobre tot en «Joventut» com a correcte prosista, ens ofereix en el número 268 de la *Lectura Popular* sortit el dijous darrer, una sèrie de composicions notables que llegiràn ab gust els habituals compradors d'aquella publicació. Aquest quadern se ven, com los anteriors, a deu cèntims y's troba a tot arrèu.